

І. М. Риженко, кандидат юридичних наук, доцент,
професор Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-9208-2132

А. А. Іванищук, доктор юридичних наук професор,
директор Науково-дослідного інституту морського
і космічного права
ORCID ID: 0000-0001-9664-312

І. Є. Підберезних, доктор юридичних наук, професор,
професор
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0001-9906-4327

Н. П. Новак, доктор юридичних наук, доктор економічних наук,
старший дослідник, професор Херсонського інституту ВНЗ
«Міжнародна академія управління персоналом»
ORCID ID: 0000-0002-9929-1391

С. С. Розсоха, кандидат юридичних наук,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту морського і космічного права
ORCID ID: 0000-0001-6039-3174

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ, СУТНІСТЬ ТА МЕЖІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ ВИКОНАВЦІВ НА РЕЗУЛЬТАТ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті узагальнено історичні аспекти, з'ясовано сутність та розкрито межі правового регулювання охорони прав виконавців на результат творчої діяльності в Україні. Показано, що становлення системи охорони прав виконавців пов'язане з еволюцією міжнародного права інтелектуальної власності, починаючи з Паризької конвенції 1883 року. Визначено, що практичний захист цих прав бере початок із появи звукових і візуальних записів, які зумовили потребу у правовому визнанні творчого внеску акторів, співаків, музикантів і танцюристів. З'ясовано значення Римської конвенції 1961 року, яка вперше закріпила міжнародний захист виконавців, а також подальших договорів ВОІВ 1996 і 2012 років, що розширили його на цифрове середовище. Розкрито загальні засади правового регулювання охорони прав виконавців, які базуються на принципах законності, справедливості, доцільності та системності. Доведено, що основні способи правового впливу – дозвіл, зобов'язання та заборона – забезпечують баланс між інтересами творців і користувачів культурних продуктів. У статті акцентовано на поєднанні загальнодозволеного підходу приватного права та спеціально-дозволеного – публічного, що створює правову рівновагу у сфері медіа й цифрового контенту. Узагальнено нормативну базу, яка включає міжнародні (Римська, Женевська конвенції, TRIPS, WPPT) та національні джерела – Конституцію, Цивільний кодекс і Закон «Про авторське право і суміжні права». Визначено складові охорони прав виконавців: нормативно-правовий, індивідуальний і організаційно-практичний рівні. Охарактеризовано нормативно-правовий рівень як основу, що встановлює міжнародні стандарти, національні гарантії й адміністративну відповідальність. Показано, що індивідуальний рівень реалізується через договори, ліцензії, колективне управління та судову практику, які персоніфікують загальні норми у правовідносинах між виконавцями й користувачами.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, авторське право і суміжні права, використання інтелектуального продукту, договори та ліцензії, дозвіл на використання, заборона порушень, зобов'язання користувачів, інтелектуальна власність, культура і творчість, міжнародні конвенції, нормативно-правове регулювання, правові відносини, правові гарантії, правовий захист, способи правового впливу, творець і виконавець.

I.M. Ryzhenko, A.A. Ivanyshchuk, I.Ye. Pidbereznykh, N.P. Novak, S.S. Rozsokha. Historical aspects, essence and limits of legal regulation of performers' rights to the results of creative activity in Ukraine

The article summarizes the historical aspects, clarifies the essence, and reveals the boundaries of the legal regulation of the protection of performers' rights to the results of creative activity in Ukraine. It is shown that the formation of the system for

protecting performers' rights is related to the evolution of international intellectual property law, beginning with the Paris Convention of 1883. It is determined that the practical protection of these rights originated with the emergence of sound and visual recordings, which led to the legal recognition of the creative contribution of actors, singers, musicians, and dancers. The significance of the 1961 Rome Convention, which first established international protection for performers, as well as subsequent WIPO treaties of 1996 and 2012 that expanded this protection to the digital environment, has been clarified. The general principles of legal regulation of performers' rights protection are revealed, based on the principles of legality, fairness, expediency, and consistency. It is proved that the main legal instruments – permission, obligation, and prohibition – ensure a balance between the interests of creators and users of cultural products. The article emphasizes the combination of the generally permitted approach of private law and the specially permitted approach of public law, creating legal equilibrium in the field of media and digital content. The legal framework is summarized, including international (Rome and Geneva Conventions, TRIPS, WPPT) and national sources – the Constitution, the Civil Code, and the Law “On Copyright and Related Rights.” The components of performers' rights protection are identified: normative-legal, individual, and organizational-practical levels. The normative-legal level is characterized as the foundation that establishes international standards, national guarantees, and administrative liability. It is shown that the individual level is implemented through contracts, licenses, collective management, and judicial practice, which personalize general norms in legal relations between performers and users.

Key words: administrative liability, authorization for use, copyright and related rights, culture and creativity, intellectual property, international conventions, legal guarantees, legal protection, legal relations, licenses and contracts, normative and legal regulation, obligations of users, prohibition of violations, use of intellectual product, ways of legal influence, writer and performer.

Вступ. Система охорони прав виконавців як складова інституту права інтелектуальної власності сформувалася в результаті тривалого історичного розвитку міжнародних і національних правових механізмів. Від Паризької конвенції 1883 року, що започаткувала охорону промислової власності, до сучасних договорів ВОІВ і Пекінського договору 2012 року простежується еволюція від мінімального визнання прав виконавців до створення комплексної системи їх захисту.

Сучасне правове регулювання охорони прав виконавців базується на поєднанні міжнародних стандартів, європейських директив і національного законодавства України. У межах цього комплексу реалізується нормативна триада – дозвіл, зобов'язання та заборона, що визначають межі поведінки користувачів і гарантують захист інтересів виконавців. Конституція України, Цивільний кодекс і Закон «Про авторське право і суміжні права» формують основу регулювання, тоді як підзаконні акти деталізують механізми колективного управління, розмір винагороди та адміністративну відповідальність.

Актуальність дослідження зумовлена трансформацією культурного простору України, її інтеграцією до європейського правового поля та викликами, які породжують новітні інформаційні технології. Цифровізація медіасередовища, розвиток потокових сервісів і штучного інтелекту створюють нові форми використання творчих результатів, що потребують адекватного правового реагування. У цих умовах особливої ваги набуває ефективність правового регулювання, яка визначається не лише нормотворчими засобами, а й правосвідомістю учасників ринку, прозорістю механізмів винагороди та наявністю дієвих способів судового захисту.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності звертались українські вчені В. Дроб'язко, В. Фелик, О. Кашинцева, О. Кронда, Т. Макаришева, К. Мудрицька, Б. Падучак, Р. Шишка та ін. Проте, безпосередньо предметом наукового дослідження аналізованими нами проблематика не була.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії права, теорії цивільного права та законодавчо, стосовно захисту права інтелектуальної власності, узагальнити історичні аспекти, з'ясувати сутність та розкрити межі правового регулювання охорони прав виконавців на результат творчої діяльності в Україні.

Виклад основних положень. Система охорони права інтелектуальної власності має більше ніж сто сорока літню історію. Системне втілення цього інституту права розпочалось практично з утвердження Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. Згідно з якою об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції [1].

Звертаючись до ретроспективи предмету нашого наукового аналізу слід відзначити, що практичний захист прав виконавців розпочався з появою перших звукових і візуальних записів, коли було визнано, що актори, співаки, музиканти та танцюристи повинні мати законні інтереси щодо своїх зафіксованих виконань. Перше міжнародне визнання так званих «суміжних прав» відбулося із прийняттям Римської конвенції 1961 року, яка надала виконавцям захист від несанкціонованого транслявання або запису їхніх виступів. Проте виконавці аудіовізуальних творів спочатку не отримували жодних тривалих прав після надання згоди на фіксацію виконання, що створювало суттєву правову прогалину. Розвиток Інтернету та цифрових технологій наприкінці ХХ століття виявив нові загрози для виконавців і спонукав до ухвалення Договору ВОІВ про виконання та фонограми 1996 року. Подальші переговори призвели до прийняття Пекінського договору про аудіовізуальні виконання 2012 року, який поширив моральні та майнові права виконавців на глобальне

цифрове середовище. Ця еволюція засвідчила історичний перехід від мінімального визнання внеску виконавців до створення комплексної системи національного та міжнародного захисту, що гарантує справедливий винагорода та збереження цілісності художнього виконання [2].

Згідно з теорією права, правове регулювання – це цілеспрямований процес впорядкування суспільних відносин юридичними засобами для забезпечення соціальних інтересів, що потребують правового захисту. Воно відображає сутність права як інструмента організації суспільного життя, який визначає межі дозволеної, обов'язкової та забороненої поведінки. Цей процес базується на принципах законності, справедливості, доцільності та системності. На відміну від інших форм соціального регулювання – морального, релігійного чи звичаєвого – він спирається на державний примус і має нормативно закріплену форму [5].

Способи правового регулювання охорони прав виконавців становлять нормативну тріаду: дозвіл, зобов'язання та заборону, спрямовані на впорядкування поведінки користувачів і захист інтересів виконавців. Дозвіл виражається у наданні виключних прав на фіксацію, відтворення, розповсюдження та публічне сповіщення виконань. Зобов'язання передбачають обов'язок отримувати згоду виконавця, виплачувати винагорода та поважати його моральні права. Заборона виступає запобіжником від незаконного копіювання, трансляції чи спотворення виконань. У цій сфері поєднуються загальнодозволений підхід у приватному праві й спеціально-дозволений – у публічному, що забезпечує баланс між творчістю та захистом культурних продуктів. Міжнародні стандарти, закріплені в конвенціях і актах ЄС, уніфікують практику країн, а в Україні вони конкретизуються в Конституції, законі про суміжні права та підзаконних актах [4;5].

Нормативно-правове регулювання охорони прав виконавців формує ієрархію від конституційних гарантій свободи творчості до міжнародних зобов'язань і спеціальних національних законів. Міжнародну основу становлять Римська та Женевська конвенції, Угода TRIPS і Договір BOIV WPPT, які визначають мінімальні стандарти захисту суміжних прав. Європейські директиви ЄС гармонізують строки охорони, цифрові виключні права та технічні засоби правового захисту. В Україні регулювання зосереджене у Цивільному кодексі та Законі «Про авторське право і суміжні права», що визначають особисті немайнові та майнові права виконавців. Закон «Про медіа» встановлює правила використання виконань у лінійних і нелінійних сервісах, а підзаконні акти Кабінету Міністрів деталізують розмір винагорода й порядок колективного управління. Адміністративно-деліктні норми передбачають відповідальність за порушення суміжних прав у сфері медіа та публічного використання [6].

Індивідуальне регулювання персоніфікує загальні норми через договори, ліцензії, акти згоди на фіксацію та використання виконань, а також рішення організацій колективного управління. Такі договори між виконавцями, продюсерами, видавцями й медіасервісами визначають обсяг переданих прав, територію, строк і розмір винагорода. Ліцензування здійснюється індивідуально або через колективне управління для масового використання виконань у публічних сповіщеннях. Судова та квазісудова практика (зокрема переговорні й погоджувальні процедури в ОКУ) уточнює стандарти добросовісного використання та захисту моральних прав виконавців. У разі порушень застосовуються вимоги про припинення дій, відшкодування збитків, компенсацію чи спростування. Кодекс України про адміністративні правопорушення й Цивільний кодекс забезпечують механізми відповідальності, а у грубих випадках діють кримінально-правові запобіжники. В онлайн-середовищі важливе значення мають системи повідомлення-видалення, договірні DRM-засоби та умови користування платформами [7;8;9].

Система правового регулювання складається з послідовних стадій: правотворчості, правової регламентації, реалізації, застосування та відповідальності. На етапі правотворчості формуються норми конституційного, міжнародного, європейського й національного рівнів, які визначають зміст суміжних прав. Правова регламентація конкретизує ці норми у підзаконних процедурах, ставках винагорода та правилах колективного управління. Реалізація здійснюється через правочини, ліцензії, рішення організацій колективного управління й практику медіасервісів. Застосування охоплює дозвільні, контрольні, судові та адміністративні заходи, спрямовані на припинення порушень. Важливими елементами системи є правосвідомість учасників, принципи пропорційності та справедливого балансу, а також технічні засоби захисту в цифровому середовищі. Завершальною стадією є юридична відповідальність і відшкодування шкоди, які відновлюють порушені права та мають превентивний вплив на ринок [10;11;12].

Ефективність правового регулювання оцінюється за досягненням основних цілей охорони: забезпеченням справедливої винагорода, дотриманням моральних прав і легальним доступом суспільства до культурних благ. Критеріями виступають відповідність міжнародним стандартам, стабільність правових норм, прозорість колективного управління та дієвість судового захисту. На ефективність впливають правосвідомість учасників ринку, цифровізація обігу контенту та здатність держави забезпечити належне правозастосування. Важливе значення має превенція порушень через освітні програми для виконавців і користувачів, а також використання технічних засобів захисту. Справедливо визначені ставки й механізми розподілу винагорода стимулюють легальне використання репертуару. Судова та адміністративна практика має бути швидкою, пропорційною та передбачуваною. В умовах війни посилюється роль культури як чинника національної ідентичності, що підвищує значення ефективної охорони прав виконавців. Підсумовуючи, дієвість

системи визначається балансом між творчою свободою, інтересами правовласників і публічними цілями культурної політики [13].

Висновки: Історія становлення охорони прав виконавців на результати творчої діяльності тісно пов'язана з еволюцією системи права інтелектуальної власності, яка розвивається вже понад півтора століття. Її основи було закладено Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 року, що започаткувала міжнародну систему патентного й авторського захисту. У цьому контексті практичний захист прав виконавців почав формуватися з появою звукових і візуальних записів, коли актори, співаки, музиканти та танцюристи отримали юридичне визнання своїх інтересів щодо виконань. Вагомим етапом стало прийняття Римської конвенції 1961 року, яка надала виконавцям захист від несанкціонованого використання їхніх виступів. Подальші міжнародні акти, зокрема Договір ВОІВ про виконання та фонограми 1996 року й Пекінський договір 2012 року, розширили охорону на цифрове середовище.

Загальні засади правового регулювання охорони прав виконавців визначаються принципами законності, справедливості, доцільності й системності. Вони реалізуються через дозвіл, зобов'язання та заборону – ключові способи впливу права на поведінку користувачів творчих результатів. Дозвіл забезпечує надання виключних прав на фіксацію, відтворення та публічне сповіщення виконань; зобов'язання встановлює вимогу отримувати згоду виконавця й виплачувати справедливую винагороду; заборона захищає від неправомірного копіювання та спотворення. Нормативно-правова система охоплює міжнародні акти (Римську, Женевську конвенції, TRIPS, WPPT), директиви ЄС і національні закони – насамперед Конституцію України, Цивільний кодекс і Закон «Про авторське право і суміжні права». Вона поєднує загальнодозволений підхід приватного права й спеціально-дозволений – публічного, що забезпечує рівновагу між інтересами творців і користувачів. Регулювання ґрунтується також на моральних засадах і принципі пропорційності як умові легітимного доступу до культурних благ.

Межами охорони прав виконавців є нормативно-правовий, індивідуальний та організаційно-практичний рівні, що забезпечують комплексну правову охорону. Нормативно-правовий рівень установлює мінімальні міжнародні стандарти, національні гарантії та адміністративно-деліктні санкції. Індивідуальний рівень реалізується через договори, ліцензії, колективне управління й судову практику, що визначають порядок використання виконань та розмір винагороди. Організаційно-практичний аспект охоплює контроль, ліцензування, технічні DRM-засоби, системи «повідомлення-видалення» та механізми превенції правопорушень. Важливими є ефективність судового захисту, оперативність адміністративних процедур і правосвідомість учасників ринку.

Список використаних джерел:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Лісабоні 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.). *Законодавство України*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
2. World Intellectual Property Organization (WIPO). (2011). Performers' Rights – A Brief Overview. WIPO Media Center. URL: <https://www.wipo.int/pressroom/en/briefs/performers.html>
3. Поняття правового регулювання суспільних відносин. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 207–213.
4. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року № 254к. *Законодавство України*. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. *Верховна Рада України*. 2023. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2811-20>
6. Цивільний кодекс України. *Законодавство України*. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Reda, J. (2015). Report on the implementation of Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (2014/2256(INI)). Committee on Legal Affairs. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0209_EN.html
8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Укладена 15 березня 1994 р. *Законодавство України*. 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
9. WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT). WIPO. 1996. URL: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/>
10. Механізм правового регулювання суспільних відносин. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 218–223

11. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 47–50, ст. 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>.

12. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72. Зі змінами, внесеними постановами № 957 від 14 вересня 2011 р., № 998 від 13 грудня 2017 р. № 696 від 14 серпня 2019 р. № 916 від 6 листопада 2019 р. № 875 від 18 серпня 2021 р. *Законодавство України*. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п>

13. Шишка Р., Макаришева Т., Фелик В., Шишка О. *Право інтелектуальної власності України*. Київ: Ліра-К, 2025. 620 с.